

Interviews

Hoe zit het met de culturele uitwisseling tussen in Nederland woonachtige kunstenaars en de landen waar zijzelf dan wel hun (groot)ouders ooit woonden? Is het land van herkomst een bron van inspiratie? Deze vragen hebben Nynke Oele en Lieke van den Ouwelant voorgelegd aan schrijfster Marion Bloem; beeldend kunstenaar, theater- en filmmaker Felix de Rooy; Maarten Hinte, artistiek leider van Made in da Shade; architect Nadia Jellouli en Saban Ol, artistiek leider van theatergroep RAST.

Geen gewoon Indisch meisje

Marion Bloem werd op 24 augustus 1952 in Arnhem geboren. Zij is een kind van Indische ouders die in december 1950 naar Nederland zijn gekomen. In 1983 werd haar romandebuut *Geen gewoon Indisch meisje* een bestseller. Naast een groot aantal romans, enkele verhalenbundels, jeugdromans en kinderboeken maakte zij een aantal opvallende film- en tv-producties. Ze ziet literatuur als haar echtgenoot, film als haar beste vriend en de beeldende kunst als haar minnaar.

Bent u als kind opgegroeid met Indische kunst?

Het is moeilijk om echt van Indische kunst te spreken. Toen ik kind was las ik altijd de ‘petjokverhalen’ in het Indische tijdschrift *Moeson*. Van Indische literatuur kun je echter niet spreken, er is meer een orale traditie. Alle verhalen spelen zich af in Indië. In die verhalen speelt magie een vanzelfsprekende rol. Magie is er de realiteit. De verhalen gaan vaak over ziekte, dood, liefde en jaloezie binnen de familie. De ernst van de verhalen maakt dat je de magie die er bij komt kijken vanzelfsprekend vindt. Vroeger waren er veel traditionele Indische voorwerpen in ons huis, zoals een kris. Die voorwerpen vond ik fascinerend omdat ze voor mij zo duidelijk verbonden waren met een voor mij onbekend mysterieus verleden. Ik wilde als kind al dat verleden, het Indische bewaren. Ik weet niet waarom, maar ik werd erdoor geboeid. In mijn jeugd werd er veel krontjongmuziek gespeeld. In die periode leerde ik ook gitaar spelen. Mijn vader schilderde, een beetje in de stijl van Cobra, Lucebertachtig, zonder dat hij zich daarvan bewust was.

Ik kijk met mijn hart, dat is alles

Bent u ook op de hoogte van de hedendaagse Indonesische kunst?

Wat is Indonesische kunst? Waar begint de kunst, waar is het nog folklore, waar is het

beïnvloed door het Westen en wanneer gaat het echt om Indonesische kunst? Ik ken veel Indonesische kunstenaars, ik houd bij wat ze doen, ik heb ook werk van Indonesische kunstenaars aangeschaft. Maar ik weet van Indonesische hedendaagse kunst net zoveel of net zo weinig als van Nederlandse. Ik kijk met mijn hart, dat is alles. Ik ken overigens wel veel Indische kunstenaars in Nederland en hun werk. En die zijn bijna allemaal bewust bezig met hun roots, op heel uiteenlopende wijze.

Ik ben al heel jong begonnen met schrijven. Mijn eerste verhaal werd gepubliceerd toen ik zestien was. De keuze om te gaan schrijven over het Indisch en Nederlands zijn, is voor een deel een verstandelijke keuze geweest, maar was ook een reactie op een opmerking die mij niet zinde. Mijn jeugdroman ging over een Indisch meisje, maar de uitgeverij adviseerde me toen om het maar liever over 'een gewoon meisje' te doen. Dat maakte dat ik besloot dat ik een roman voor volwassenen over 'een gewoon Indisch meisje' ging schrijven. Dat is uiteindelijk de roman *Geen gewoon Indisch meisje* geworden. Er was nog niks geschreven over het opgroeien tussen twee culturen in Nederland in de naoorlogse jaren. Materiaal dat ik voor mezelf had geschreven ben ik toen gaan gebruiken voor dit boek. Ik kon het gaan schrijven omdat ik voor het eerst in Indonesië was geweest. Ik heb door het reizen in landen waar mengculturen zijn, veel geleerd over de koloniale tijd. Na mijn reizen was mijn horizon breder geworden, ik was niet meer zo beperkt. Toen kon ik ook beter vragen stellen. Ik heb al in die periode, maar ook daarna, heel veel research gedaan. Die research had ik nodig om het boek te kunnen schrijven.

Het wordt je heel moeilijk gemaakt om je eigen geschiedenis te leren kennen, het interesseert Nederlanders vaak helemaal niet. Je moet je aanpassen om je hier staande te kunnen houden. Indische mensen zijn ook heel gesloten als het om een traumatisch verleden gaat. Ik ben echt gaan zoeken naar dat verleden, weet heel veel dingen in perspectief te plaatsen, zodat ik ook zie wat niet verteld wordt. *Max Havelaar* was vanuit dat oogpunt een belangrijk boek voor mij, vooral vanwege de vorm, die veel inzicht verleent in de koloniale samenleving en alles wat eraan vastzat.

Het is niet verwonderlijk dat Indische kunstenaars met hun roots aan de slag gaan, want buiten hun herinnering is er niets meer. Het land bestaat niet meer. Het land is fictief geworden en dat is iets heel anders dan voor bijvoorbeeld Marokkanen. Die kunnen nog terugkeren naar het land van herkomst. Indië is Indonesië geworden. En Indië is bijna alleen beschreven door de koloniaal, de indo vindt daarin zijn eigen geschiedenis niet terug. Een land dat fictief is, wordt ook magisch en makkelijk manipuleerbaar voor iedereen. Ik voel me geroepen om dat wat ik weet, en dat is nog te weinig, op papier te zetten.

Maar u bent in uw eerste boek en in een aantal boeken erna al zo uitgebreid op het verleden ingegaan, wordt dat gevoel van een taak hebben om het Indische te beschrijven dan anders? Zit er een ontwikkeling in hoe u met uw achtergrond omgaat?

De eerste keer had ik heel erg het gevoel: ik moet dit doen, ik moet dit opschrijven. Altijd blijven Indische mensen zoeken, naar waar ze vandaan komen en hoe ze het verleden kunnen plaatsen. De koloniale samenleving heeft veel impact gehad op haar bewoners. Talrijke indo's zijn in opvoedingstehuizen verknipt opgevoed, de samenleving had een sterk gelaagde structuur, er was discriminatie, er waren veel eilanden, weinig eenheid. Er is niet echt een gemeenschapsgevoel, al lijkt het wel zo op de Indische feestjes en

reünies waar mensen bijeenkomen om zich een keer per maand 'senang' te voelen. Ik heb me er altijd tegen afgezet, want er komt geen nieuw gevoel voor in de plaats. Je hoort nergens bij, en dat is voor mij prima, want als kunstenaar wil je eigenlijk ook nergens bij horen, maar ik zie wel hoe anderen van mijn generatie daaronder lijden.

Er is ook een tijd geweest dat ik helemaal niet met het Indische bezig wilde zijn. Tijdens mijn studie psychologie waren de feministen heel erg actief, ik zag mijzelf ook als feministe, maar ik merkte toch dat er essentiële verschillen waren. Ik was nooit zo extreem dat ik mannen wilde discrimineren, dat komt duidelijk door mijn verleden. De dochters uit Nederlandse gezinnen moesten zich nog afzetten tegen hun dominante vader, en boos zijn op hun moeder die liever een zoon wilde hebben, daar draaide hun feminisme om, dat speelde bij mij allemaal niet mee.

Mijn eerste boek, *Geen gewoon Indisch meisje*, werd door twee uitgevers geweigerd. Ze dachten dat er geen markt voor zou zijn. Ze hadden liever een boek vol nostalgie over Indië zoals er al dertien in een dozijn waren. Terwijl ik wist dat mijn hele (lezende) generatie, die worstelde met het verleden, wel mijn boek zou lezen. Ik heb ook heel veel reacties uit de Marokkaanse, Turkse en Surinaamse wereld gehad. Uiteindelijk heeft een kleine uitgeverij het uitgebracht en werd het een bestseller. Ik heb in *Geen gewoon Indisch meisje* alles gezegd wat ik toen wilde zeggen. Ik heb tien jaar gezocht naar de juiste vorm.

Ze hadden liever een boek vol nostalgie over Indië zoals er al dertien in een dozijn waren

In de literatuur is meerdere keren naar voren gekomen dat kunstenaars zich beoordeeld voelen op hun etnische afkomst in plaats van de kwaliteit van hun werk.

Nee, ik ben op enkele uitzonderingen na niet op etnische afkomst beoordeeld. Maar ik heb wel heel veel opmerkingen gehad over mijn uiterlijk. Bijvoorbeeld dat mijn boek goed verkoopt vanwege mijn gezicht. Wel is het heel moeilijk om geld los te krijgen voor projecten die ik wil uitvoeren, zoals een film maken over Indische mensen. Ik zou geen afstand hebben tot het onderwerp door mijn etnische afkomst. In dit soort praktijken komt een vorm van ethnocentrisme naar voren waar ik niet bij kan.

En wat die etniciteit betreft: allochtonen vallen nog steeds buiten de literaire prijzen. Voor ons is er de Du Perronprijs. We komen allemaal voor spek en bonen aan de beurt, want dan hoeven we niet met de echte literaire prijzen mee te doen. Met 700 euro is een allochtonenhand gauw gevuld. Of neem de Zilveren Griffel. *Matabia* is al in allerlei talen vertaald. Ik kreeg er een buitenlandse prijs en een buitenlandse 'mention' voor. Het wordt hier in Nederland niet eens opgenomen in de ronde van de Griffel. Niet dat ik nou per se een Griffel wil, maar het zegt wel iets over de Nederlandse kunstwereld. Je etnische afkomst telt sowieso mee, hoe dan ook. En als je daarmee positief wordt beoordeeld, moet je dankbaar zijn voor de aandacht.

Hoe kan het kunstbeleid de situatie van nieuwe Nederlandse kunstenaars verbeteren? Het kunstbeleid komt er veel te veel achteraan. Ze zijn veel te laat. De eerste generatie Indische Nederlanders is er bijna niet meer, ze zijn al grotendeels overleden, zonder dat hun verhaal ooit is verteld. Ik heb veel, heel veel kwalitatief goede filmscripts geschreven, maar ze komen er gewoon niet door. Het is geen complot, maar er is een gebrek aan

historisch besef. Eén van de veranderingen die ik de laatste tijd zie, is dat er allerlei minderheden in commissies komen, maar dat is alleen om het geweten te sussen. De integratie van de indo's is te goed verlopen, we hebben te weinig herrie geschopt. Er zou een speciale commissie voor historisch besef moeten komen. Een commissie die ruimte creëert en geld geeft aan initiatieven die eerder door ethnocentrisme van de bestaande commissies niet werden gehonoreerd. Een commissie die initiatieven ontplooit, signaleert en op basis van een analyse van het verleden kunstenaars benadert. Er is geen reden tot arrogantie. Kunst hoeft er niet zo uit te zien als wij gewend zijn. Je moet je westerse vooroordelen durven loslaten. Alle bevolkingsgroepen moeten hun verhalen hebben waar ze zichzelf in kunnen herkennen

Vindt u dat de Nederlandse overheid ook nu nog een rol moet spelen in Indonesië?

Nee, daar hebben ze weinig meer mee te maken. Het land bestaat niet meer in zijn oude vorm. Wat ik wel vind is dat er een dialoog moet blijven bestaan. Een dialoog die gevoerd moet worden vanuit nieuwsgierigheid en gelijkwaardigheid. In zo'n verband zou het goed zijn als Indonesische kunstenaars naar Nederland zouden komen en andersom.

De hele wereld als publiek

Felix de Rooy is beeldend kunstenaar, theatermaker, filmmaker en tentoonstellingsmaker. Hij kwam op zijn zestiende naar Nederland om hier aan de Koninklijke Academie in Den Haag te studeren. Hij woonde onder andere op de Antillen, in Suriname, Mexico City en New York. Momenteel werkt hij aan de tentoonstellingen 'Influences in Ghana' en 'Erfenis van de slavernij' in Rotterdam en is hij bezig met de productie van de eerste musical in het Papiaments in Nederland.

U heeft veel gereisd. Heeft dat uw werk beïnvloed?

Eigenlijk hoor ik nergens bij, overal ben ik de 'buitenstaander'

Ja, het heeft mijn persoonlijkheid gevormd. Ook de kwestie van identiteit kon ik al snel relativeren. Ik kom uit vijf generaties gemengde huwelijken. Ik heb zo veel identiteiten, zo veel bloedlijnen: ik heb Indiaans, Amerikaans, Afrikaans, Nederlands, Duits, Frans en Portugees-joods bloed. Ik noem mezelf maar een bastaard. Eigenlijk hoor ik nergens bij, overal ben ik de 'buitenstaander'. Dat vind ik een enorme bevrijding. Ik vind het belangrijk dat kunst altijd een schakel heeft met de maatschappij. Zo is mijn concept ontstaan van kunst als assemblage van losse elementen uit verschillende culturen. Wat ik zowel in vorm als in thematiek interessant vind, is die losse elementen bij elkaar te brengen. Ik probeer kunst toch vanuit een zo breed mogelijk perspectief te bekijken en niet vanuit een monocultureel perspectief. Ik werk het liefste cross-time en cross-culture.